

УДК 339.13:637.5

DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.77-63>

Антонюк О.П.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та аудиту

Одеський національний технологічний університет

Антонюк П.О.

кандидат економічних наук,

старший науковий співробітник відділу ринкових механізмів та структур
Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень

Національної академії наук України»

Antonyuk Oleg

PhD in Economics, Docent,

Associate Professor at the Department of Accounting and Audit

Odesa National Technological University

Antonyuk Pavlo

PhD in Economics,

Senior Researcher at the Department of Market Mechanisms and Structures

State University "Institute of Market and Economic-Environmental Studies

National Academy of Sciences of Ukraine"

НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ СИСТЕМИ РИНКІВ ОЛІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД З УРАХУВАННЯМ ВПЛИВУ ВНУТРІШНІХ І ЗОВНІШНІХ ЧИННИКІВ¹

THE LATEST TRENDS OF THE NETWORK OF OIL PRODUCTS MARKETS IN THE WAR PERIOD TAKING INTO ACCOUNT THE INFLUENCE OF INTERNAL AND EXTERNAL FACTORS

Стаття аналізує ключові аспекти функціонування та забезпечення стійкості критичних систем в умовах військових та кризових ситуацій. Розглянуто такі групи факторів, як управлінська та організаційна структура, ресурсна та фінансова забезпеченість, кадрове забезпечення, технологічні та інформаційні системи, а також низка зовнішніх загроз. Особливу увагу приділено впливу військових дій, політичних ризиків, кіберзагроз і соціально-гуманітарних криз на ефективність управління та життєздатність організацій. Автори акцентують увагу на важливості адаптивних моделей управління, які здатні забезпечувати швидку реакцію на виклики. Запропоновано підхід до децентралізації управлінських процесів для підвищення їх стійкості в умовах непередбачуваних змін. Зазначено, що сучасна агресія часто супроводжується гібридними методами, які поєднують фізичні атаки з кіберактивністю. Це потребує системного підходу до забезпечення безпеки. У статті запропоновано комплексні заходи щодо підвищення стійкості: розробка стратегій управління ризиками, впровадження технологій раннього виявлення загроз, розвиток кризового управління та посилення співпраці з міжнародними партнерами.

Ключові слова: ринки олійної продукції, внутрішні чинники, зовнішні чинники, воєнний період, відновлення.

The article analyzes the key aspects of functioning and ensuring the stability of critical systems in military and crisis situations. Such groups of factors as management and organizational structure, resource and financial security, human resources, technological and information systems, as well as a number of external threats are considered. Particular attention is paid to the impact of military actions, political risks, cyber threats and social and humanitarian crises on the effectiveness of management and the viability of organizations. The authors emphasize the importance of adaptive management models that are able to provide a quick response to challenges. An approach to the decentralization of management processes is proposed to increase their stability in conditions of unpredictable changes. It is emphasized that the availability of reserves of resources and financial instruments is a critical factor of stability. The authors emphasize the need to diversify funding sources, including international grants, loans and government support programs. It is noted that the training of qualified personnel is one of the key challenges in

¹ Публікацію підготовлено в межах виконання теми НДР «Розбудова систем агропромислових ринків України в умовах повоєнного відновлення та євроінтеграції» (державний реєстраційний номер 0124U003609).

the conditions of military instability. It is recommended to implement training programs, in particular in the field of crisis management and cyber security. Technologies are identified as the basis of sustainability. Possibilities of implementing automated control systems, artificial intelligence technologies for threat monitoring and information protection, as well as the development of cyber protection as a priority direction are considered. The impact of global threats, including military and political risks, economic sanctions and blockades, which limit the ability to supply critical resources, is analyzed. The importance of international cooperation to neutralize these challenges is emphasized. Problems of social inequality, population resettlement, rising unemployment and other factors affecting the stability of the system are considered. The integration of humanitarian programs to support the population is proposed. Special attention is paid to terrorist acts, mobile attacks, physical and cyber threats. It is noted that modern aggression is often accompanied by hybrid methods that combine physical attacks with cyber activity. This requires a systematic approach to security. The article proposes comprehensive measures to increase resilience: development of risk management strategies, implementation of technologies for early detection of threats, development of crisis management and strengthening of cooperation with international partners.

Keywords: oil product markets, internal factors, external factors, wartime, recovery.

Постановка проблеми. Розвиток системи ринків олійної продукції в умовах воєнного періоду та стратегічне планування їх перебудови в контексті повоєнного відновлення України та євроінтеграції є вкрай актуальною темою. Це обумовлено значною роллю олійного сектору в економіці України, адже країна є одним із провідних світових виробників та експортерів олійних культур. До війни цей сектор забезпечував значну частину валютних надходжень, сприяв зайнятості та формуванню позитивного торговельного балансу. Проте воєнні дії порушили виробничо-збутові ланцюги, завдали шкоди інфраструктурі та обмежили доступ до зовнішніх ринків, що потребує негайних стратегічних рішень.

Повоєнне відновлення України передбачає не лише реконструкцію пошкоджених підприємств, але й модернізацію виробничих процесів для підвищення конкурентоспроможності. Олійна галузь має значний потенціал для економічного зростання через розвиток технологій глибокої переробки та збільшення доданої вартості продукції. Це стане базисом для залучення інвестицій, створення нових робочих місць та зміцнення продовольчої безпеки як національного, так і глобального рівнів. Інтеграція у європейський ринок вимагає відповідності української продукції стандартам ЄС, зокрема екологічності, якості продукції та модернізації логістичних маршрутів.

Важливим аспектом є підтримка продовольчої безпеки, оскільки Україна залишається ключовим постачальником олійної продукції на світові ринки. У воєнний час та в умовах глобальної продовольчої кризи важливо забезпечити стабільність виробництва, адаптуючи його до нових реалій. Для цього необхідно розробляти стратегії зниження залежності від логістичних маршрутів, енергетичних ризиків та впроваджувати інноваційні рішення, такі як цифрові технології, біотехнології та екологічно чисті методи переробки. Ці кроки відповідають принципам «зеленої угоди» ЄС та сприятимуть сталому розвитку галузі.

Таким чином, дослідження розвитку системи ринків олійної продукції у воєнний період і післявоєнної перебудови є надзвичайно актуальним з огляду на необхідність вирішення як короткострокових завдань економічної стабілізації, так і довгострокових стратегічних пріоритетів. Збалансоване врахування економічних, соціальних та екологічних чинників, а також інтеграція у світові та європейські ринки, дозволить перетворити олійну галузь на рушійну силу сталого розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх публікацій щодо функціонування ринку олійної продукції в Україні під час війни вказує на декілька важливих тенденцій та викликів. Від початку війни ринок олійних культур, зокрема соняшнику, зазнав суттєвих змін через порушення ланцюгів постачання, падіння обсягів експорту та зростання глобальних цін. Дослідження [1] підкреслює, що війна призвела до різкого скорочення експорту, що обмежило можливості для фермерів і переробних підприємств, але одночасно створило нові можливості для локального виробництва та внутрішнього споживання.

Вплив війни на агробізнес також проявляється в зниженні маржі фермерів і зміні ринкових стратегій, оскільки агровиробники переорієнтовують свої культури та способи обробки землі. Однак є і позитивні прогнози, зокрема для переробки олійних культур в Західній Україні, де спостерігається ріст виробничих потужностей, про це зокрема говорять аналітичні висновки [2–3], Подолін М. [4].

Дослідження також наголошують на важливості інвестицій у відновлення та трансформацію сектору, що може включати створення нових переробних підприємств, підвищення ефективності виробництва та розширення експортних ринків, враховуючи стратегічні напрями повоєнного відновлення України, це можемо бачити в публікаціях Пугачов М. [5], Ільчук В., Шпомер Т. [6], Ляліна Н., Чавикіна О. [7].

Формулювання завдання дослідження. Основна мета дослідження полягає в розробці науково обґрунтованих підходів та практичних рекомендацій щодо відновлення і стратегічного розвитку системи ринків олійної продукції України в умовах воєнного та післявоєнного періодів. Це включає забезпечення стабільності виробництва, підвищення конкурентоспроможності, інтеграції у європейський ринок, адаптації до глобальних стандартів, створення умов для сталого економічного зростання та зміцнення продовольчої безпеки країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз впливу внутрішніх і зовнішніх чинників, а також безпекових загроз на функціонування релевантної системи в воєнний період є важливим аспектом забезпечення надійності та стабільності інфраструктури, економічних систем і організацій в умовах кризових ситуацій. Врахування цих факторів дозволяє оптимізувати стратегічне планування та розробити ефективні механізми захисту.

Внутрішні чинники

1. Управлінська та організаційна структура

Управлінська та організаційна структура є основним елементом стабільного функціонування будь-якої системи, і особливо важливою вона стає в умовах воєнного стану. Війна, як складне багатомірне явище, приносить численні виклики для систем управління, де ефективність організації та швидкість реакцій безпосередньо впливають на її здатність підтримувати життєздатність в умовах постійних змін і загроз.

Наявність чіткої організаційної структури, яка здатна оперативно реагувати на кризові ситуації, є важливою умовою для забезпечення сталості та ефективності діяльності організації під час воєнних дій. Структура управління повинна бути гнучкою, забезпечуючи можливість швидкого реагування на змінні умови та надзвичайні ситуації, що виникають в процесі військового конфлікту. У цьому контексті значення набувають аспекти організаційної гнучкості, чітке визначення функціональних ролей і завдань, а також механізмів комунікації, які дозволяють адаптуватися до нових умов. Важливим є також забезпечення належного розподілу повноважень, що дозволяє знизити ризики дублювання функцій і прийняття неефективних рішень.

Забезпечення ефективного управління в умовах війни вимагає чіткого визначення керівних функцій, а також наявності стабільної та прозорої ієрархії, що дозволяє знизити ймовірність виникнення управлінського хаосу. Водночас, необхідність децентралізації управління для надання можливості місцевим підрозділам швидко та ефективно реагувати на змінні обставини є критично важливою, оскільки на місцях можуть виникати специфічні загрози, що потребують оперативного вирішення без затримок, обумовлених надмірною бюрократією.

Важливу роль у функціонуванні організаційної структури відіграють внутрішні комунікації, оскільки вони забезпечують ефективний обмін інформацією між підрозділами та ключовими особами в умовах постійних змін. Водночас в умовах воєнного стану ці комунікації можуть зазнати серйозних перешкод через знищення або пошкодження інфраструктури зв'язку, а також через кіберзагрози, що ускладнюють управлінські процеси. Тому однією з важливих складових організаційної структури є забезпечення альтернативних каналів зв'язку та наявність планів на випадок надзвичайних ситуацій, що включають резервні можливості для відновлення комунікацій і збереження стабільності управлінських процесів.

Отже, забезпечення ефективної організаційної структури в умовах воєнного стану потребує комплексного підходу, який включає чітке визначення ролей і відповідальності, створення адаптивної і гнучкої системи управління, а також розвиток надійних внутрішніх комунікацій та координаційних механізмів. У цьому контексті управлінська структура повинна бути орієнтована на максимальну швидкість реагування та збереження функціональності в умовах непередбачуваних кризових ситуацій, що є важливими аспектами для стабільного функціонування організації в умовах війни.

2. Ресурсна та фінансова забезпеченість

Ресурсна та фінансова забезпеченість є основою для підтримання ефективного функціонування будь-

якої системи, особливо в умовах воєнного стану, коли постачання ресурсів і фінансування можуть бути значно обмежені. В умовах війни обмеження в постачанні необхідних матеріалів, обладнання та фінансів можуть призвести до серйозних труднощів у забезпеченні стабільності та безпеки критичної інфраструктури. Одним із основних завдань організації в цей період є забезпечення достатніх ресурсів для підтримки основних функцій і виконання завдань, що мають стратегічне значення для національної безпеки та стабільності [8].

Одним із головних аспектів ресурсного забезпечення є забезпечення безперебійного постачання необхідних матеріальних ресурсів, таких як енергія, паливо, вода, медичні засоби та обладнання, а також технічних засобів для ремонту та підтримки функціонування критичних інфраструктурних об'єктів. Нестабільність поставок або їх відсутність може серйозно загрожувати функціонуванню цих об'єктів, зокрема в умовах постійних атак на інфраструктуру, коли навіть короточасне припинення поставок може спричинити великі негативні наслідки для суспільства та економіки.

Забезпечення безпеки критичних об'єктів інфраструктури також вимагає значних ресурсів для їх захисту, ремонту та технічного обслуговування. Це включає в себе як матеріальні, так і людські ресурси, що повинні бути готові до роботи в умовах підвищених загроз. Одним із важливих аспектів є наявність резервних матеріальних запасів і фінансів, які можуть бути використані у випадку надзвичайних ситуацій, коли постачання ресурсів або фінансування порушено. Розробка та впровадження механізмів резервування і швидкого доступу до фінансових та матеріальних ресурсів є необхідною умовою для збереження функціональності критичних інфраструктур в умовах воєнного стану.

Отже, ресурсна та фінансова забезпеченість є критично важливими для функціонування системи в умовах воєнного стану. Вона вимагає забезпечення стабільного постачання матеріальних ресурсів, оперативного фінансування та резервування ресурсів для відновлення та підтримки критичної інфраструктури, що має прямий вплив на безпеку та ефективність державних і приватних структур у період війни.

3. Кадрове забезпечення

Кадрове забезпечення є важливим елементом стабільного функціонування організацій в умовах воєнного стану, оскільки зменшення кількості кваліфікованих працівників через мобілізацію, евакуацію чи інші обставини може призвести до значних труднощів у виконанні основних функцій і навіть до паралічу деяких ключових процесів. Військовий конфлікт змінює не лише фізичні умови для роботи, але й суттєво впливає на людський потенціал, адже значна частина працівників може бути мобілізована або виїхати з небезпечних регіонів.

Зменшення чисельності кваліфікованих працівників часто призводить до скорочення продуктивності, оскільки залишаються лише найбільш необхідні кадри, які повинні виконувати завдання в умовах обмеженого часу та ресурсів. Крім того, значна частина персоналу, що має спеціалізовані знання та навички, може бути призвана до збройних сил, що обмежує кількість фахівців, здатних забезпечити функціонування критичної інфраструктури, надання медичних послуг, управління і

підтримки важливих соціальних і економічних функцій. У таких умовах організація стикається з необхідністю адаптуватися до нових реалій, переосмислюючи кадрові ресурси і здійснюючи заходи для забезпечення функціонування з мінімальною кількістю працівників [9].

Важливим є також питання адаптації кадрів до змінюваних умов. Кваліфіковані спеціалісти, які залишаються на своїх місцях, повинні мати змогу швидко освоювати нові завдання, що виникають через зміни в організаційних процесах, а також бути здатними до роботи в умовах підвищеного стресу та психологічного навантаження.

Отже, кадрове забезпечення є важливою складовою функціонування організації в умовах воєнного стану. Для забезпечення ефективної діяльності необхідно вжити заходів щодо підвищення мобільності кадрів, їх перепідготовки та адаптації до нових умов, а також розробити стратегії управління людськими ресурсами в умовах кризи, що дозволить зменшити ризики паралічу важливих функцій і забезпечити безперервне виконання завдань.

4. Технологічні та інформаційні системи

Технологічні та інформаційні системи є невід'ємною складовою ефективного функціонування сучасних організацій, і їх безперервна робота в умовах воєнного стану стає критично важливою для забезпечення стабільності та безпеки. Порушення або саботаж технологічних систем, особливо через кібератаки, може призвести до серйозних наслідків, які загрожують не лише окремим організаціям, а й національній безпеці в цілому. В умовах війни критичні інформаційні інфраструктури стають мішенню для кібератак, оскільки зловмисники можуть прагнути до знищення або викрадення важливих даних, порушення роботи життєво важливих систем або їх використання для стратегічних цілей.

Кібератаки, включаючи хакерські атаки, віруси, шкідливі програми, а також атакування або блокування інформаційних систем через так звані «відмови в обслуговуванні» (DDoS-атаки), можуть призвести до зупинки критичних функцій, таких як управління енергетичними мережами, водопостачанням, транспортуванням, зв'язком тощо. Внаслідок цих атак можуть виникати масштабні перебої в роботі державних і приватних організацій, що у свою чергу може спричинити серйозні соціально-економічні наслідки. Крім того, порушення інформаційних систем може також призвести до втрати конфіденційних даних, що підвищує ризики для національної безпеки, зокрема в контексті військових і стратегічних даних [10].

Однією з ключових умов для забезпечення стійкості та безпеки технологічних і інформаційних систем є наявність захищених комунікаційних каналів. Вони повинні забезпечувати конфіденційність, цілісність та доступність переданої інформації, а також захист від несанкціонованого доступу та зловмисних атак. В умовах воєнного стану критично важливо мати не лише надійні системи захисту інформації, але й резервні канали зв'язку, які забезпечать збереження комунікацій навіть у випадку блокування основних каналів через кібератаки або фізичні пошкодження інфраструктури. Це дозволяє підтримувати безперервність передачі важливої інформації та зберегти контроль над критичними функціями системи.

Отже, технологічні та інформаційні системи є критичними компонентами функціонування організацій у воєнний час, і забезпечення їх захищеності та надійності є важливою умовою для збереження стабільності та безпеки. Розробка та впровадження ефективних систем захисту, резервування та альтернативних комунікаційних каналів є необхідними заходами для збереження функціональності організації в умовах кіберзагроз і техногенних катастроф, що можуть мати місце в умовах війни.

Зовнішні чинники

1. Військові та політичні загрози

Військові та політичні загрози, зокрема фізичні атаки на критичну інфраструктуру та загроза окупації регіонів, є серйозними факторами, що можуть мати катастрофічні наслідки для функціонування державних і приватних систем, а також для національної безпеки. Під час війни фізичні атаки на ключові об'єкти інфраструктури, такі як енергетичні об'єкти, транспортні шляхи чи промислові підприємства, можуть призвести до значних руйнувань, порушення нормального функціонування держави і спричинити важкі соціально-економічні наслідки [11].

Удари по енергетичних об'єктах, таких як електростанції або мережі постачання, можуть призвести до повного або часткового знеструмлення великих територій, що ускладнює діяльність не лише інфраструктурних підприємств, а й життєво важливих сфер, таких як медицина, водопостачання, транспортування і зв'язок. Порушення в роботі енергетичних систем зазвичай призводять до великих втрат у виробничих потужностях і зниження рівня життя населення. Атаки на транспортні шляхи також можуть значно обмежити переміщення товарів і людей, створюючи затори в логістичних мережах, що призводить до економічних збитків та порушення зв'язків між ринками.

Загроза окупації певних регіонів або територій є ще однією серйозною проблемою, яка може обмежити доступ до критичних ресурсів, таких як сировина, енергія, або важливі виробничі підприємства, що розташовані в цих районах. Окупація або анексія території може порушити або унеможливити функціонування економічних зв'язків, зокрема у тих випадках, коли регіон є важливим виробничим чи транспортним хабом. Це може призвести до зниження виробничих потужностей, скорочення поставок сировини та обмеження доступу до ринків збуту, що знижує конкурентоспроможність підприємств і створює загрозу економічної деградації.

Отже, військові та політичні загрози, зокрема фізичні атаки на критичну інфраструктуру і загроза окупації регіонів, здатні серйозно порушити стабільність держави, знижуючи її здатність підтримувати життєво важливі функції. Розробка і впровадження відповідних заходів з безпеки та захисту критичних об'єктів є необхідною умовою для збереження стійкості системи в умовах війни.

2. Економічні санкції та блокади

Економічні санкції та блокади є потужними інструментами, що можуть мати значний вплив на економіку країни, особливо в умовах війни. Введення міжнародних санкцій здатне суттєво обмежити можливості для імпорту критичних товарів, посилюючи економічні труднощі та викликаючи негативні наслідки для

функціонування основних секторів економіки. Санкції можуть спричинити обмеження доступу до важливих фінансових ресурсів і технологій, необхідних для розвитку інфраструктури, виробництва та інноваційних процесів. Блокування доступу до міжнародних ринків фінансування, позик та інвестицій значно ускладнює економічну стабільність, обмежуючи можливості для підприємств, зокрема малого і середнього бізнесу, залучати капітал і здійснювати розширення чи модернізацію [12].

Один із найбільших викликів, які з'являються в умовах санкцій, — це труднощі з постачанням важливих для економіки ресурсів, таких як енергоносії, сировина або технології, що використовуються в ключових виробничих процесах. Блокади, пов'язані з обмеженням імпорту, можуть привести до дефіциту або значного здорожчання ресурсів, що в свою чергу збільшує витрати підприємств і впливає на загальний рівень інфляції в економіці. У разі зростання вартості необхідних для виробництва товарів і послуг ресурсів, підприємства можуть зіткнутися з необхідністю скорочувати обсяги виробництва або підвищувати ціни на кінцеву продукцію, що позначиться на конкурентоспроможності та споживчому попиті.

Отже, економічні санкції та блокади, через обмеження в імпорті критичних товарів, доступі до фінансових ресурсів і технологій, а також труднощі з постачанням або здорожчанням необхідних ресурсів, можуть мати значний негативний вплив на економіку країни. Однак застосування стратегічних заходів для зменшення цих ризиків, зокрема диверсифікація джерел постачання, розвиток національної виробничої бази та інновацій, може допомогти зберегти стабільність і функціонування системи навіть в умовах міжнародних санкцій і блоkad.

3. Кіберзагрози

Кіберзагрози є однією з найбільших небезпек для критичної інфраструктури, особливо в умовах воєнного часу або політичної нестабільності. Зростаюча активність кібернападів на ключові інфраструктурні об'єкти, такі як енергетичні, транспортні та комунікаційні системи, може мати катастрофічні наслідки, які включають не лише економічні збитки, але й серйозні порушення в життєдіяльності населення та функціонуванні держави. Атаки на енергетичні мережі можуть привести до знеструмлення великих територій, ускладнюючи роботу підприємств, медичних установ, транспортних систем та інших критичних сфер. Атаки на транспортні та комунікаційні мережі можуть порушити логістичні ланцюги, зупинити переміщення товарів і людей, а також обмежити здатність оперативно обмінюватися інформацією в умовах кризи [13].

Таким чином, зростаюча активність кібернападів на критичну інфраструктуру та наявність уразливостей у її IT-структурах можуть мати серйозні наслідки для стабільності і функціонування системи. Запровадження ефективних заходів кібербезпеки є необхідною умовою для забезпечення захисту критичних об'єктів та підтримки їх стабільної роботи в умовах зростаючих кіберзагроз.

4. Соціальні та гуманітарні кризові ситуації

Соціальні та гуманітарні кризові ситуації є важливими чинниками, які можуть суттєво вплинути на стабільність функціонування критичної інфраструк-

тури та соціальної системи в цілому, особливо в умовах воєнного часу чи великих соціальних потрясінь. Мігранти і біженці, які тікають від конфліктів або природних катастроф, можуть призвести до перенавантаження інфраструктури приймаючих регіонів, що особливо стосується забезпечення базових потреб — житла, медичної допомоги, продовольства та безпеки. Зростаючий потік біженців може також створювати додатковий тиск на соціальні служби, громадський порядок і систему управління, що ускладнює ефективне реагування на інші кризові ситуації.

Потреби в гуманітарній допомозі, зокрема надання медичних послуг, харчування та притулку, можуть ставити перед державою серйозні виклики щодо мобілізації ресурсів і координації дій між різними державними органами, міжнародними організаціями та гуманітарними місіями. Недостатнє забезпечення базових потреб може призвести до соціального напруження, невдоволення серед місцевого населення та біженців, що може погіршити ситуацію й призвести до подальших кризових явищ. В умовах обмежених ресурсів та інфраструктурних дефіцитів ускладнене управління може сприяти виникненню соціальних заворушень, погіршенню соціальної стабільності та безпеки [14,15].

Таким чином, соціальні та гуманітарні кризові ситуації здатні мати довгостроковий вплив на стабільність та ефективність управління в регіонах, ускладнюючи роботу органів влади та місцевих адміністрацій, підвищуючи соціальну напругу і ризик виникнення заворушень. Важливими є своєчасне реагування на гуманітарні потреби, ефективна координація допомоги, а також розробка механізмів для зниження соціальних ризиків, спричинених великими міграційними потоками та гуманітарними кризами.

Узагальнений аналіз внутрішніх і зовнішніх чинників, безпекових загроз на функціонування релевантної системи в воєнний період наведені в табл. 1.

Підсумовуючи зазначимо, що для ефективного функціонування релевантної системи в умовах воєнного періоду важливо здійснювати комплексний підхід до оцінки ризиків і розробки планів захисту, які враховують як внутрішні, так і зовнішні чинники, а також потенційні безпекові загрози. Це включає забезпечення сталості інформаційних і комунікаційних мереж, підготовку до адаптації ресурсного забезпечення та забезпечення

Висновки. Ринок олійної продукції України в умовах воєнного періоду демонструє комплекс змін, спричинених як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. Зокрема, бойові дії, окупація територій, руйнування виробничої та логістичної інфраструктури, а також порушення глобальних ланцюгів поставок суттєво вплинули на функціонування цього сектора. Водночас криза створила нові виклики та можливості, які потребують адаптації та стратегічних рішень.

Скорочення виробничих потужностей стало одним із ключових наслідків воєнних дій. Ураження родючих земель, особливо в південних та східних регіонах, призвело до зменшення посівних площ і, відповідно, обсягів виробництва соняшника, ріпака та сої. Наприклад, за даними аналітичних центрів, частка експортного потенціалу України в сегменті соняшникової олії суттєво зменшилась, хоча Україна залишалася провідним гравцем на глобальному ринку

Таблиця 1

**Внутрішні і зовнішні чинники, безпекових загроз
на функціонування релевантної системи в воєнний період**

Чинники	Характеристика
<i>Внутрішні чинники</i>	
Управлінська та організаційна структура	<ul style="list-style-type: none"> • наявність чіткої організаційної структури, яка здатна адаптуватися до кризових ситуацій, забезпечує оперативність у прийнятті рішень та виконанні завдань; • внутрішні комунікації та координація між підрозділами можуть бути порушені в умовах воєнного стану, що ускладнює процеси управління.
Ресурсна та фінансова забезпеченість	<ul style="list-style-type: none"> • обмеження у постачанні ресурсів і фінансуванні можуть вплинути на здатність системи функціонувати ефективно; • важливе значення має забезпечення ресурсів для забезпечення безпеки, ремонту і підтримки критичної інфраструктури.
Кадрове забезпечення	<ul style="list-style-type: none"> • зменшення кількості кваліфікованих працівників через мобілізацію або евакуацію може призвести до скорочення продуктивності або навіть до паралічу деяких функцій.
Технологічні та інформаційні системи	<ul style="list-style-type: none"> • порушення або саботаж технологічних систем (наприклад, через кібернапади) може мати серйозні наслідки для роботи системи; • наявність захищених комунікаційних каналів та резервних можливостей для критичних інформаційних систем є важливою умовою функціонування.
<i>Зовнішні чинники</i>	
Військові та політичні загрози	<ul style="list-style-type: none"> • фізичні атаки на критичну інфраструктуру, такі як удари по енергетичних об'єктах, транспортних шляхах або підприємствах, здатні призвести до значних втрат і порушень в роботі системи; • загроза окупації певних регіонів може обмежити доступ до ресурсів та ринків збуту.
Економічні санкції та блокади	<ul style="list-style-type: none"> • введення міжнародних санкцій може обмежити можливості для імпорту критичних товарів, обмежити доступ до фінансових ресурсів та технологій; • труднощі з постачанням або зростанням вартості необхідних ресурсів.
Кіберзагрози	<ul style="list-style-type: none"> • зростаюча активність кібернападів на інфраструктуру, зокрема на енергетичні, транспортні та комунікаційні системи, може мати катастрофічні наслідки, особливо у випадку атак на критичні інформаційні системи; • наявність можливих уразливостей в ІТ-структурах може призвести до значних порушень у функціонуванні.
Соціальні та гуманітарні кризові ситуації	<ul style="list-style-type: none"> • мігранти, біженці та зростаючі потреби в гуманітарній допомозі можуть впливати на стабільність регіонів і сприяти соціальним напруженням, що може ускладнити управління; • ризик зростання протестів, соціальних заворушень, що можуть вплинути на функціонування систем.

Джерело: розроблено автором на основі [1–15]

Зміна експортної логістики стала ще одним важливим чинником. Блокада чорноморських портів змусила експортерів шукати альтернативні маршрути, включаючи залізничні та автомобільні перевезення через кордони з ЄС. Ці зміни значно збільшили витрати на транспортування, що вплинуло на кінцеву ціну продукції. Однак активізація співпраці з європейськими партнерами відкрила можливості для інтеграції українського ринку до європейських торговельних систем, хоча це потребує адаптації до нових стандартів якості та сертифікації.

На внутрішньому ринку спостерігається зростання попиту на олійну продукцію через скорочення експорту та зростання ролі локального виробництва для забезпечення продовольчої безпеки. Проте зниження купівельної спроможності населення та висока собівартість виробництва створюють додатковий економічний тиск на фермерів та переробні підприємства. Додатково, глобальні цінові коливання на ринках олій-

них культур ускладнюють прогнозування і планування діяльності українських виробників.

Для стабілізації та розвитку цього ринку в умовах війни та в рамках плану повоєнного відновлення необхідно реалізовувати комплексні заходи. Серед них: модернізація інфраструктури, створення нових логістичних маршрутів, інвестиції в переробні потужності, впровадження інноваційних агротехнологій та цифрових інструментів управління. Також важливими є державні програми підтримки, спрямовані на субсидування виробництва, компенсацію логістичних витрат та доступ до фінансових ресурсів для малих і середніх агровиробників.

Таким чином, ринок олійної продукції України перебуває у стані активної трансформації. Вирішення викликів, пов'язаних із внутрішніми обмеженнями та зовнішнім тиском, стане ключовим фактором для забезпечення його стабільності та конкурентоспроможності на глобальному рівні.

Список використаних джерел:

1. Через війну українські аграрії з обережністю підходять до питання оновлення с/г техніки. 2023. Traktorist. URL: <https://ukragroconsult.com/news/cherez-vijnu-ukrayinskyi-agrariyi-z-oberezhnisty-pidhodyaty-do-pytannya-onovlennya-s-g-tehniki/>

2. Сміливість бути фермером протягом понад 2 років повномасштабної війни. Онлайн асистент фермера Kurkul. URL: <https://kurkul.com/spetsproekty/1592-smilivist-buti-fermerom-protyagom-ponad-2-rokiv-povnomasshtabnoyi-viyuni>

3. Вплив війни на прибутковість агровиробництва: основні фактори змін. Agroportal. 2023. URL: <https://agroportal.ua/publishing/sobytiya/vpliv-viyni-na-pributkovist-agrovirobnictva-osnovni-faktori-zmin>
4. Подолін М. Законодавчі виклики для агробізнесу в умовах війни. Юридична газета. 2024. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/zakonodavchi-vikliki-dlya-agrobiznesu-v-umovah-viyni.html>
5. Пугачов М.І. Аграрний сектор економіки України в умовах інституційних змін. *Економіка АПК*. 2017. № 5. С. 12.
6. Лячук В., Шпомер Т. Інноваційно-інвестиційна діяльність АПК: сучасний стан і проблеми розвитку. *Agricultural and Resource Economics*. 2017. Vol. 3. № 1. P. 108–118. URL: <http://www.are-journal.com>
7. Ляліна Н.С., Чавикіна О.В. Аналіз інвестиційної діяльності у сільському господарстві України та визначення напрямків її активізації. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 52–2. С. 23–28
8. Виклики та наслідки агропродовольчої спеціалізації України у світовій економіці колективна монографія / за ред. д-ра екон. наук Шубравської О.В. НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2023. 254 с. URL: <http://ief.org.ua/wpcontent/uploads/2023/03/Vyklyky-ta-naslidky-ahroprodovolchoi-spetsializatsiiUkrainy>
9. Благодир Л.М., Виголюк Н.Г. Конкуренція в олійно-жировій галузі України: поведінковий і функціональний аспекти. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 6. С. 35–40. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12029/1847-1879-1-SM.pdf?sequence=1>
10. Вашків О.П., Собко О.М., Смерека С.Б. Управління конкурентоспроможністю продукції: навч. посіб. для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 272 с.
11. Виробництво високоолеїнових культур в Україні: перспективи та розвиток. Bakertilly. 2023. URL: <http://www.bakertilly.ua/ua/news/id1266>
12. Гончаренко М.Ф., Пархоменко Н.М., Білоус С.П. Роль екологічного фактору в стійкому розвитку інтеграційних процесів в економіці регіону. *Актуальні проблеми економіки*. 2020. № 9 (230). С. 4–14.
13. Діордіца І.В. Інформаційні інтервенції як загроза кібернетичній безпеці. 2022. URL: <http://goal-int.org/informacijniintervencii-yak-zagroza-kibernetichnij-bezpeci/>
14. Конкуренція за сировину для олійно-жирового комплексу дедалі загострюватиметься. Infoindustria. 2024. URL: <http://infoindustria.com.ua/stepan-kapshuk-konkurentsia-za-sirovinu-dlya-oliyno-zhirovogo-kompleksu-dedali-zagostryuvatimetsya>
15. Король О. Олійні в умовах війни: посів, залишки, переробка, умови зберігання. latifundist. 2023. URL: <https://latifundist.com/spetsproekt/963-olijni-v-umovah-viyni-posiv-zalishki-pererobka-umovi-zberigannya>

References:

1. Cherez viinu ukrainski ahrarii z oberezhnistiu pidkhodiat do pytannia onovlennia s/h tekhniky. (2023). [Because of the war, Ukrainian farmers approach the issue of updating agricultural machinery with caution]. (2023). Traktorist. Available at: <https://ukragroconsult.com/news/cherez-viynu-ukrayinsyki-agrariyi-z-oberezhnistyu-pidhodyaty-do-pytannya-onovlennia-s-g-tehniky/>
2. Smilyvist buty fermerom protiahom ponad 2 rokiv povnomasshtabnoi viiny. Onlain asyistent fermera Kurkul. [The courage to be a farmer during over 2 years of full-scale war]. (2024). Available at: <https://kurkul.com/spetsproekty/1592-smilyvist-buty-fermerom-protyagom-ponad-2-rokiv-povnomasshtabnoi-viyni>
3. Vplyv viiny na prybutkovist ahrovyrobnystva: osnovni faktory zmin. [The impact of war on the profitability of agricultural production: the main factors of change]. Agroportal. (2023). Available at: <https://agroportal.ua/publishing/sobytiya/vpliv-viyni-na-pributkovist-agrovirobnictva-osnovni-faktori-zmin>
4. Podolin M. Zakonodavchi vyklyky dlia ahrobiznesu v umovakh viiny. Yurydychna hazeta. [Legislative challenges for agribusiness in times of war]. (2024). Available at: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/zakonodavchi-vikliki-dlya-agrobiznesu-v-umovah-viyni.html>
5. Puhachov M. I. (2017) Ahrarnyi sektor ekonomiky Ukrainy v umovakh instytutsiinykh zmin. [The agricultural sector of the economy of Ukraine in the conditions of institutional changes]. *Економіка АПК*. no 5 p. 12.
6. Ilchuk V., Shpomer T. (2017) Innovatsiino-investytsiina diialnist APK: suchasnyi stan i problemy rozvytku. [Innovation and investment activities of the agricultural complex: current state and development problems]. *Agricultural and Resource Economics*. vol. 3. no. 1. pp. 108–118. Available at: <http://www.are-journal.com>
7. Lialina N. S., Chavykina O. V. (2020) Analiz investytsiinoi diialnosti u silskomu hospodarstvi Ukrainy ta vyznachennia napriamkiv yii aktyvizatsii. [Analysis of investment activity in Ukrainian agriculture and identification of areas for its activation]. *Причорноморські економічні студії*. is. 52–2. pp. 23–28
8. Shubravskaya O. V. (eds.) (2023) Vyklyky ta naslidky ahroprodovolchoi spetsializatsii Ukrainy u svitovii ekonomitsi [Challenges and consequences of agro-food specialization of Ukraine in the world economy] kolektyvna monohrafiia. NAN Ukrainy, DU «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Kyiv. 254 p. Available at: <http://ief.org.ua/wpcontent/uploads/2023/03/Vyklyky-ta-naslidky-ahroprodovolchoi-spetsializatsiiUkrainy>
9. Blahodyr L. M., Vyhoniuk N. H. (2015) Konkurentsia v oliino-zhyrovii haluzi Ukrainy: povedinkovy i funktsionalnyi aspekty. [Competition in the oil and fat industry of Ukraine: behavioral and functional aspects]. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. no. 6. pp. 35–40. Available at: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12029/1847-1879-1-SM.pdf?sequence=1>
10. Vashkiv O. P., Sobko O. M., Smereka S. B. (2021) Upravlinnia konkurentospromozhnistiu produktsii: [Product competitiveness management] navch. posib. dlia studentiv druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity haluzi znan 07 “Upravlinnia ta administruvannia”, spetsialnosti 076 “Pidpriemnytstvo, torhivlia ta birzhova diialnist”. Ternopil: ZUNU, 272 p.
11. Vyrobnnytvo vysokooleinovykh kultur v Ukraini: perspektivy ta rozvytok [Production of high-oleic crops in Ukraine: prospects and development]. (2023). Available at: <http://www.bakertilly.ua/ua/news/id1266>
12. Honcharenko M. F., Parkhomenko N. M., Bilous S. P. (2020) Rol ekolohichnoho faktorv v stiikomu rozvytku intehratsiinykh protsesiv v ekonomitsi rehionu. [The role of the environmental factor in the sustainable development of integration processes in the economy of the region]. *Актуальні проблеми економіки*. no. 9 (230). pp. 4–14
13. Diorditsa I. V. Informatsiini intervencii yak zahroza kibernetichnij bezpetsi. [Information interventions as a threat to cybersecurity]. (2022). Available at: <http://goal-int.org/informacijniintervencii-yak-zagroza-kibernetichnij-bezpeci/>

14. Konkurentsia za syrovinu dlia oliino-zhyrovoho kompleksu dedali zahostriuvatymetsia. [Competition for raw materials for the oil-fat complex will intensify]. (2024). Available at: <http://infoindustria.com.ua/stepan-kapshuk-konkurentsia-za-sirovinu-dlya-oliino-zhirovogo-kompleksu-dedali-zagostryuvatymetsia>

15. Korol O. Oliini v umovakh viiny: posiv, zalyshky, pererobka, umovy zberihannia [Oilseeds in wartime conditions: sowing, residues, processing, storage conditions]. Available at: <https://latifundist.com/spetsproekt/963-olijni-v-umovah-vijni-posiv-zalishki-pererobka-umovi-zberigannya>